

28 Αυγούστου 2013

Διαλεκτική της Γενέσεως και της Φθοράς

Επιστήμες / Φιλοσοφία

Κωνσταντίνος Γ.- Α. Νιάρχος, Καθηγητής Φιλοσοφίας Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου
Αθηνών

Ο θάνατος ενός άστρου - σε απόσταση 650 ετών φωτός - όπως τον βλέπουμε μέσω του διαστημικού τηλεσκοπίου Spitzer της NASA και του Galaxy Evolution Explorer (GALEX), που η NASA έχει δανείσει στο California Institute of Technology στην Πασαντένα. (πηγή: www.nasa.gov)

Ήδη από την εποχή του Παρμενίδου, η γένεσις και η φθορά, δηλονότι ο όλεθρος, εθεωρούντο ως τα συμπληρωματικά αλλήλων στοιχεία του φυσικού κόσμου . Εάν το ον, αποκλειστικώς και μόνο είναι, αλλά δεν γίνεται, τότε δεν εμπεριέχει εν εαυτώ την αύξησιν, ουδέ την αλλοίωσιν. Η θεωρία, υποστηρικθείσα υπό τίνων, ότι το ον είναι αγέννητον και ανώλεθρον, έχει δημιουργήσει σύνθετα και δυσεπίλυτα προβλήματα.

Ο Αριστοτέλης ερευνά το όλον πρόβλημα της γενέσεως και της φθοράς των όντων εις τα φυσικά έργα του και κυρίως εις το “Περί γενέσεως και φθοράς” , όπου ο ίδιος μελετά, ερμηνεύει και σχολιάζει προγενεστέρας αυτού θεωρίας. Ειδικώτερον:

Η μεν “μονιστική” θεωρία ανάγει την γένεσιν και την φθοράν εις την “αλλοίωσιν μίας και μοναδικής ουσίας, η δε “πλουραλιστική” εκλαμβάνει την γένεσιν, ως σύνδεσιν (σύγκρισιν) επί μέρους στοιχείων, και την φθοράν ως την διάκρισιν των επί μέρους στοιχείων, τουτ’ έστιν την των μερών αποσύνδεσιν . Περαιτέρω, οι ατομισταί φιλόσοφοι εδέχθησαν ότι αν θεωρήσωμεν ένα σώμα πάντη διαιρετόν, τότε, εις δοθησομένην στιγμήν, πρέπει να έχη διαιρεθή εξ ολοκλήρου, δηλαδή εις μέρη τα οποία, αυτά καθ’ εαυτά, στερούνται του μεγέθους των .

Κατά τον Αριστοτέλη, ένα σώμα δύναται να διαιρεθή εις έκαστον μέρος του, αλλ’ όχι όλα συλλήβδην τα μέρη του. Εις την θεωρίαν του περί των υποτιθεμένων ατόμων ισχυρίζεται ότι δεν υπάρχει μέρος, το οποίον δεν επιδέχεται διαίρεσιν. Εν

προκειμένη, η αδυναμία διαιρέσεως αναφέρεται πρωτίστως εις την ταυτόχρονον γένεσιν, καθ' όσον, εν τοιαύτη περιπτώσει, θα εδηλούτο ότι αποτελείται από πεπερασμένον αριθμόν σημείων, ούτως ώστε όλα τα σημεία να εφάπτονται αλλήλων. Το σώμα έχει άπειρον αριθμόν σημείων, αλλ' ουδέν τούτων είναι εφ' εξής ως προς το έτερον σημείον. Είναι προφανές, λέγει ο Αριστοτέλης, ότι το δυνάμει αναλυόμενον εις μικροσκοπικά μέρη σώμα, δια της συνδέσεως και της αποσυνδέσεως των, δεν συνεργεί εις την ερμηνείαν της καθόλου μεταβολής ενός σώματος: "εκ τουδε εις τοδε όλον", διότι η μεταβολή επηρεάζει πρωτίστως την ύλην και την μορφήν, το είδος της φύσεως του .

Δυό καίρια ερωτήματα θέτει ο Αριστοτέλης αναφορικώς με την απλήν γένεσιν, εν αντιδιαστολή προς την απόκτησιν νέας ιδιότητος από την ουσίαν.

α) Πως γίνεται μία ουσία; Ασφαλώς "τίποτε δεν προέρχεται από το τίποτε", δηλαδή *ex nihilo nihil fit* 17.

β) Ποίον είναι το αίτιον της αιωνιότητος της γενέσεως;

Είναι πλέον η βέβαιον, κατά τον Αριστοτέλη, ότι η φθορά μίας ουσίας ισοδυναμεί με την γένεσιν μία άλλης και το αντίστροφον. Ασφαλώς, το υλικόν αίτιον της όλης διαδικασίας της γενέσεως - φθοράς είναι μία ύλη με συνεχώς εναλλασσομένην ουσιακήν μορφήν. Απορίαν και συνάμα εντύπωσιν προκαλεί το επιχείρημα ότι η γένεσις φαίνεται πως προέρχεται από το "μη ον", αλλά, όπως ήδη ελέχθη, αυτό δεν ισχύει. Ωσαύτως, ερωτήματα προκύπτουν από την θεωρουμένην ως "αιωνιότητα" της γενέσεως", γνωστού όντος, ότι η ύπαρξις, εν τω συνόλω της φαίνεται ότι φθίνει συνεχώς, εφ' όσον τα πράγματα οδηγούνται εις το "μη ον". Όμως, η φθορά, αυτή καθ' εαυτήν, δεν ταυτίζεται προς το μη ον, καθ' όσον ότι δεν υποπίπτει εις τας αισθήσεις μας δεν συνεπάγεται ότι είναι "μη ον" .

...

Δίχως την ασφυκτικήν επίδρασιν της ανάγκης, ο Αριστοτέλης συζητεί το πρόβλημα της απλής γενέσεως, και μάλιστα με πολλά επιχειρήματα, ως προς την ουσίαν και την μορφήν της ύλης . Ευθέως ερωτά εάν είναι δυνατόν να υπάρξη γένεσις μίας ουσίας καθ' εαυτήν. Πως είναι δυνατόν να ερμηνεύσωμεν ότι «αυτό το οποίον "είναι δυνάμει" αλλά "δεν είναι ενέργεια"»; Εάν πρόκειται περί μίας "πιθανής ύλης" τότε φαίνεται πως η γένεσις, εν τέλει, δεν είναι η "γένεσις" μίας ουσίας, κυρίως διότι η πιθανή ύλη είναι, εν πάση περιπτώσει, μία σχηματιζομένη ύλη, δηλαδή μία ουσία. Εάν όμως πρόκειται περί της λεγομένης "πρώτης ύλης", τότε δημιουργούνται μείζονα προβλήματα, χρήζοντα περαιτέρω ερεύνης. Η απλή γένεσις είναι κατά το μάλλον και ήττον εντολογικής παρά φυσικής διαδικασίας, διο και η φθορά εκλαμβάνεται ως μία μηχανική εξέλιξις. Μάλιστα δε ο Πλάτων εις

τον Τίμαιον (52α) αποκαλύπτει την μεταφυσική θεώρησιν της φθοράς, όπως και αυτήν της γενέσεως . Ο Αριστοτέλης εντοπίζει τα μεταφυσικά στοιχεία της γενέσεως, καθ' όσον αποκαλεί τα αισθητά όντα ως “πολλά των συνωνύμων τοις είδεσιν”.

...

Ποίον άραγε είναι το τελικόν αίτιον της γενέσεως των όντων; Ο Αριστοτέλης αποδέχεται ότι το υλικό αίτιον εκλαμβάνεται ως το “δυνατόν είναι και το μη είναι”, δηλαδή μία μη σταθερά μεταβλητή ουσία. Όντως, το τελικόν αίτιον είναι ο λόγος, ο της εκάστου ουσίας των πραγμάτων που γίνονται. Η δομή ενός εκάστου συνθέτου σώματος δεν είναι μόνον αυτοσκοπός, διότι η συνέχεια της όλης διαδικασίας της γενέσεως, η οποία παρέχει εις τα αισθητά όντα την μόνην εφικτήν αιωνιότητα, την αναλογούσαν εις αυτά, πάντοτε συμφώνως προς την εκάστοτε απόστασιν των από την αρχήν του σύμπαντος, δηλονότι την αιωνιότητα του είδους, της αριστοτελικής μορφής .

...

Είναι πλέον η βέβαιον ότι, κατά τον Αριστοτέλη, η γένεσις και η φθορά δεν είναι κινήσις, καθ' όσον προϋποτίθεται δια την κίνησιν, το περιβάλλον αυτής, εντός του οποίου πρέπει να κινηθή. Η γένεσις, αυτή καθ' εαυτήν, προερχομένου εκ του “μη όντος”, αντιστοιχεί προς την αντίθετόν της, την ηρεμίαν, η οποία στερείται κινήσεως, ενώ η φθορά είναι η φυσική κατάληξις της γενέσεως .

...

Το επιχείρημα του Αριστοτέλους περί του αρχικού αιτίου της γενέσεως και της φθοράς αποκαλύπτει το μεταφυσικόν αλλά και το θεολογικόν υπόβαθρον των . Η συνέχισις της γενέσεως εκφράζεται με την αρχήν της, την αύξησίν της και την φθοράν της, η φθίσις της . Ο ίδιος ο Αριστοτέλης, μετ' εμφάσεως τονίζει ότι το υλικόν αίτιον της γενέσεως των όντων είναι: “το δυνατόν είναι και το μη είναι”, δηλαδή μία προσωρινή μεταβλητή ουσία. Όντως, το τελικόν αίτιον είναι ο λόγος, ο της εκάστου ουσίας των πραγμάτων που γίνονται. Η δομή ενός συνθέτου σώματος δεν είναι μόνον αυτοσκοπός, καθ' όσον η συνέχεια της γενέσεως, η παρέχουσα εις τα αισθητά όντα την μόνην αιωνιότητα, την αναλογούσαν εις αυτά, συμφώνως προς την απόστασιν των από την αρχήν του σύμπαντος, δηλονότι την αιωνιότητα του είδους, συντελεί εις την τελειότητα του σύμπαντος.

Παρατήρηση: Το παρόν άρθρο περιέχει αποσπάσματα από την ομιλία του κ. Κωνσταντίνου Γ. Νιάρχου με θέμα «ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΓΕΝΕΣΕΩΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΦΘΟΡΑΣ ΕΝΤΟΣ ΤΗΣ ΚΟΣΜΙΚΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ» στο Α΄

συνέδριο «Φιλοσοφία και Κοσμολογία», που πραγματοποιήθηκε υπό την αιγίδα της Ελληνικής Εταιρείας Φιλοσοφικών Μελετών, της Διεθνούς Επιστημονικής Εταιρείας Αρχαίας Ελληνικής Φιλοσοφίας και της Ένωσης Ελλήνων Φυσικών. **Ολόκληρη η εισήγηση περιέχεται στα πρακτικά του συνεδρίου, που εκδόθηκαν πρόσφατα από τις εκδόσεις «Αιγής».**

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΑ

(7-8 Μαρτίου 2012, Κεντρικό Κτίριο Πανεπιστημίου Αθηνών)

Εκδόσεις Αιγής, 2013

Βασ. Γεωργίου Α' 11, Πειραιεύς, τηλ. 210 410286-7

www.aegeeis.gr

<http://bit.ly/14cIXNV>